УДК 355/359:316.4(477)"2014"
DOI https://doi.org/10.32782/2663-5984.2026/3.3

Звонко І.М.
https://orcid.org/0000-0003-1158-9327
Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного

ОБОРОННО-ПРОМИСЛОВИЙ КОМПЛЕКС УКРАЇНИ В СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ НА ПОЧАТКУ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ (2014)

У статті висвітлено трансформацію оборонно-промислового комплексу (ОПК) України на початковому етапі російсько-української війни в 2014 році. Мета статті - проаналізувати зрушення в суспільно-політичному дискурсі 2014 року та показати, як трансформації в оборонно-промислового комплексу виступають їхнім відображенням.

З'ясовано, що до 2014 року зміни в оборонній сфері мали переважно декларативний характер і зводилися до адміністративних реорганізацій без модернізації виробничої бази та впровадження сучасних управлінських практик.

Робота ґрунтується на принципах історизму, об'єктивності, системності та всебічності. Задля розв'язання поставлених завдань застосовано такі наукові методи дослідження як аналіз, синтез, проблемно-хронологічний, логічний, історико-ситуаційний.

Визначено, що війна стала каталізатором вимушених змін у сфері ОПК, виявила критичну неготовність галузі до забезпечення Збройних сил сучасними озброєннями та військовою технікою. З'ясовано, що на початку 2014 р. оборонна галузь України перебувала у стані глибокої стагнації та невизначеності. Виробничі потужності підприємств ОПК залишалися завантаженими тільки частково. Водночас управлінська модель функціонування галузі характеризувалася низьким рівнем прозорості, обмеженою інтеграцією в міжнародні ринки озброєнь.

Простежено еволюцію суспільно-політичних наративів щодо ролі оборонної галузі – від економічного ресурсу до символу державної стійкості. Висвітлено ставлення представників суспільних інституцій до заходів які б сприяли оперативним змінам ОПК задля підвищення обороноздатності держави, забезпечення потреб Збройних сил України в умовах збройної агресії РФ та адаптації галузі до нових геополітичних викликів.

Ключові слова: *військово-промисловий комплекс, оборонно-промисловий комплекс, Збройні Сили України, економіка, російсько-українська війна, Збройні Сили України.*

Постановка проблеми. До 2014 року реформи в оборонній галузі України мали переважно декларативний характер і обмежувалися адміністративними реорганізаціями без оновлення виробничої бази чи впровадження сучасних управлінських практик. У результаті український оборонно-промисловий комплекс накопичив дефіцит інституційної спроможності, та водночас мав залежність від зовнішніх ринків і кооперацій, що суттєво послабило його здатність реагувати на виклики, спричинені російсько-українською війною [13, с.1–18].

Розпочата у 2014 році збройна агресія Російської Федерації проти України, стала каталізатором трансформації вітчизняного ОПК. Водночас оборонна галузь держави виявилася неготовою до ведення тривалої війни, оскільки протягом попередніх десятиліть функціонувала переважно в експортно-комерційному режимі з орієнтацією на зовнішні ринки та залежністю від російської технологічної бази.

Вже на початковому етапі російсько-української війни оборонно-промисловий комплекс України зазнав значних втрат. Зокрема, у березні 2014 році держава втратила 13 підприємств військово-промислового комплексу, розташованих на території Криму, включно з ключовими об'єктами суднобудівної, авіаційної та радіоелектронної галузей [15].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематику повоєнного відновлення українського ОПК широко представлено

© Звонко І.М., 2026
Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу CC BY 4.0

в розвідувально-дослідницькій роботі О. Письменного, С. Кречко, А. Бестюк [10, с.74–82]. У працях Горбуліна В., Шеховцова В., Шевцова А. [7]. акцентовано увагу на поглиблення кризи в ОПК внаслідок припинення співробітництва з Росією та повільного розгортання ВТС із західними країнами.

У межах свого дослідження В. Бадрак, С. Гончаров, А. Міхненко [4, с.192] проаналізували сучасні системи озброєння та визначили ключові загрози. Питання конкурентоспроможності галузей національної економіки, окремих підприємств та формування експортного потенціалу ОПК України висвітлено в роботах Аванесової Н., Колодяжної Т. [1, с.109–117]. Водночас ключові проблеми реформування оборонно-промислового комплексу України та результати діяльності державного концерну «Укроборонпром» досліджено Оцабриком І. [9, с. 32–38], Бондаренко С., Поліщуком А. та Мосіним М. [5, с. 107-118.]

Постановка завдання. Попри наявність значної кількості наукових праць, присвячених економічним, військово-стратегічним аспектам розвитку ОПК, цілісний аналіз його трансформацій у межах суспільно-політичного дискурсу від моменту здобуття Україною незалежності до початкового етапу російсько-української війни 2014 року залишається недостатньо дослідженим, що зумовлює наявність наукової лакуни, на заповнення якої спрямоване дане дослідження. Метою даної статті є дослідити трансформації оборонно-промислового комплексу в суспільно-політичному дискурсі на початковому етапі російсько-української війни у 2014 році. Окрему увагу приділено наративам, що формували стратегічне бачення розвитку оборонної галузі у цей період.

Виклад основного матеріалу. До початку російсько-української війни в суспільно-політичному дискурсі переважали пострадянські підходи щодо розвитку оборонної галузі. Акцент робився переважно на економічних аспектах приватизації об'єктів ОПК та скороченні витрат, тоді як стратегічне зміцнення обороноздатності країни залишалося поза полем уваги. Водночас лише епізодично згадувалися проблеми технологічної відсталості та залежності від зовнішніх постачальників комплектуючих.

Четвертий президент України В. Янукович розглядав ОПК України переважно як інструмент економічної вигоди та зовнішньополітичного маневрування, а не як ключовий елемент національної безпеки. Його політика характеризувалася орієнтацією на відновлення та поглиблення кооперації з Російською Федерацією. Попри декларації щодо реформування галузі, системних змін в управлінні ОПК не було здійснено, водночас пріоритет надавався експортно орієнтованим проєктам і комерціалізації оборонних підприємств. У результаті ОПК України залишався структурно вразливим, технологічно залежним і недостатньо інтегрованим у стратегію обороноздатності держави.

В грудні 2010 року Кабінет Міністрів України утворив Державний концерн «Укроборонпром» метою якого було підвищити ефективність функціонування державних підприємств, що здійснювали діяльність у сфері розробки, виробництва, реалізації, ремонту, модернізації та утилізації озброєння та військової техніки, а також беруть участь у військово-технічному співробітництві з іноземними державами [11].

Зауважимо, що однією з цілей влади на чолі з В. Януковичем стало створення єдиного центру управління ОПК України, який би охоплював як державний, так і приватний сектор. У рамках цієї стратегії об'єднали підприємства, що спеціалізувалися на проектуванні, виробництві та реалізації оборонної продукції для внутрішнього ринку й експорту.

Вже на початку 2011 р. в Україні запровадили нові підходи до управління державними підприємствами ОПК, закріплені в Законі України «Про особливості управління об'єктами державної власності в оборонно-промисловому комплексі» [8].

Даний закон був ініційований за дорученням В. Януковича, та передбачав формування спеціальної юридичної структури у формі концерну для централізованого контролю над фінансовими потоками понад 100 державних підприємств. Ці підприємства забезпечували потреби Збройних Сил України та здійснювали експорт військової продукції, послуг і зброї у галузях авіабудування, суднобудування, бронетехніки та радіолокаційних систем.

Зауважимо, що вказана модель управління сприяла мінімізації зовнішнього нагляду з боку політичної опозиції, громадянського суспільства та засобів масової інформації за фінансово-господарською діяльністю підприємств ОПК [14].

На початковому етапі російсько-української війни в 2014 році вітчизняний ОПК був експортно-орієнтованим, що забезпечувало дохід, але послаблювало внутрішні оборонні спроможності. Додамо, що висока імпортозалежність, особливо від Росії, поєднувалася з критичним зносом озброєння та військової техніки (ОВТ) [2].

Російсько-українська війна змінила вектор оборонної політики України та спонукала

до припинення співпраці з Росією у військово-технічній сфері. Водночас у суспільно-політичному дискурсі розрив співпраці з РФ сприймався як дещо запізніла реакція на агресію. Так, народний депутат від фракції «Народний фронт» Дмитро Тимчук, критикував уповільнені дії влади щодо формального розірвання військово-технічного співробітництва з країною-агресором. Парламентарій наголошував, що припинення співпраці відбулося ще з березня 2014 р., після подій у Криму, проте законодавче закріплення цього кроку було відтерміноване на рік через бюрократичні перепони та відсутність юридичного визнання РФ державою-агресором [16].

Водночас під час парламентських слухань у липні 2014 року тимчасово виконуючий обов'язки міністра оборони України Руснак І.С. зазначав що зовнішні загрози посилювалися через незадовільний стан фінансування, ремонту, модернізації та закупівлі озброєння й військової техніки, розбалансованість та незавершеність системних реформ. Суттєвою проблемою, на яку звернув увагу І. Руснак, була застарілість більшості наявного озброєння і військової техніки, переважно виробництва 1980–1990-х років, що в умовах значного недофінансування державних програм розвитку озброєння та військової техніки унеможливлювала їх постачання до військ. Зокрема мова йшла про вертольоти, броньовані машини, радіолокаційні станції та високоточні засоби ураження.

На інших загрозах що суттєво послаблювали обороноздатність України наголошував голова Служби безпеки України Наливайченка В.О (2014 –2015 рр.). За його словами, саме корупція в Збройних Силах України, відсутність єдиної Воєнної доктрини, недостатня протидія іноземним спецслужбам послаблювали національну безпеку держави [12]. Натомість фахівці Національного інституту стратегічних досліджень зазначали, що зразки озброєння та військової техніки, якими укомплектована Збройні Сили України, переважно були вироблені в радянський період і характеризувалися моральною та технологічною застарілістю. У зв'язку з цим першочерговим завданням визначалося проведення комплексної модернізації озброєння і військової техніки, а також досягнення їхньої сумісності зі зразками, що перебувають на озброєнні держав – членів НАТО, що передбачало поетапний перехід на стандарти Альянсу [3].

Важливо підкреслити, що ОПК України успадкував від радянського періоду розгалужену мережу науково-дослідних і виробничих підприємств, орієнтованих на проєктування та створення зразків озброєння і військової техніки (ОВТ), проте ця система функціонувала виключно в межах єдиного ОПК СРСР і не забезпечувала замкнутих виробничих циклів для більшості видів ОВТ. На початку 1990-х років переважна більшість головних розробників ОВТ, а також відповідна проєктно-технічна документація, залишилися на території Російської Федерації, що створило критичну залежність українських підприємств від зовнішніх постачань і технологічної підтримки. Унаслідок цього перед вітчизняним ОПК гостро постало завдання організації повноцінного військово-технічного супроводу експлуатації ОВТ, включаючи її обслуговування, зберігання, продовження ресурсу та забезпечення ремонтопридатності без доступу до первинних розробників. До початку 2000-х років вдалося частково компенсувати ці втрати: було сформовано систему, яка забезпечувала не лише технічний супровід наявного парку ОВТ, а й проведення його поглибленої модернізації, а в окремих випадках – розроблення нових зразків озброєння. Цей етап характеризувався певною стабілізацією галузі та відновленням частини інженерно-конструкторських компетенцій, необхідних для підтримки боєздатності Збройних Сил України. У подальші роки відсутність послідовної державної політики щодо реформування ОПК призвела до поступової втрати його специфічних ознак як стратегічної галузі оборонного призначення та фактичної нівеляції до рівня звичайних цивільних виробництв. За оцінками фахівців, Україна здатна була забезпечити замкнений виробничий цикл лише для приблизно 5% номенклатури озброєнь, необхідних ЗСУ, що свідчить про критичне зниження спроможності до створення та серійного випуску новітніх зразків ОВТ.

Так, за словами академіка Володимира Горбуліна стан оборонної галузі України був ускладнений критичним рівнем виробничо-технологічної бази оборонних підприємств, більшість з яких зберігала технологічний рівень виробництва та модернізації озброєнь і військової техніки 2-го та 3-го поколінь. Водночас науковець зазначав, що для підвищення обороноздатності держави, забезпечення стримування агресії та ефективної протидії, доцільно спрямувати наявний науково-виробничий потенціал ОПК на дослідження та впровадження передових технологій. На його думку, інтеграція виробничо-технологічних потужностей ключових підприємств, таких як Київське Державне конструкторське бюро «Луч», Державне Київське конструкторське бюро «Південне» та Науково-виробниче об'єднання «Південмаш», може

посприяти суттєвому посиленню обороноздатності України та формуванню основи для ефективного ракетно-космічного щита. Науковець висловлював переконання про те, що вищий воєнно-політичний рівень керівництва України повинен на поточному етапі моделювати потенційні наслідки ескалації ситуації вздовж державних кордонів та розробляти ефективні стратегічні заходи, спрямовані на суттєве підвищення воєнного потенціалу протягом найближчих років [6].

Висновки

Розвиток оборонно-промислового комплексу до 2014 року залишався на периферії суспільно-політичного дискурсу. Водночас проблеми технологічної відсталості чи критичної залежності від зовнішніх постачальників згадувалися лише епізодично, без будь-яких пропозицій радикальних реформ. Такий підхід відображав пострадянську модель, коли пріоритет віддавався короткостроковим фінансовим вигодам, а не довгостроковій національній безпеці.

На початку 2014 р. оборонна галузь України все ще перебувала у стані глибокої стагнації та невизначеності. Більшість підприємств ОПК залишалася дезорганізованою, а їх виробничі потужності – завантаженими тільки частково.

До того ж управлінська модель функціонування галузі характеризувалася низьким рівнем прозорості, обмеженою інтеграцією в міжнародні ринки озброєнь та відсутністю належної модернізації виробничих фондів. Та попри зазначені структурні проблеми суспільно-політичний дискурс почав зазнавати трансформацій у бік визнання необхідних реформ з урахуванням військової агресії РФ.

Список літератури

1. Аванесова Н. Колодяжна Т.(2018). Аналітичний погляд на експортні перспективи ОПК України у контексті глобального ринку озброєнь. Вісник економіки транспорту і промисловості, 64, 109–117. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vetp_2018_64_17.

2. Аналітична записка / Національний інститут стратегічних досліджень при Президентові України. – Серія «Економіка», № 30. – Національний інститут стратегічних досліджень. – URL: https://niss.gov.ua/doslidzhennya/ekonomika/schodo-shlyakhiv-optimizacii-vikoristannya-oboronnikh-vidatkiv-v-ukrain і(дата звернення: 05.09.2026).

3. Аналітична доповідь Національного інституту стратегічних досліджень до позачергового Послання Президента України до Верховної Ради України «Про внутрішнє та зовнішнє становище України у сфері національної безпеки». Київ : НІСД, 2014. 148 с. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2015-12/Dopovid_Prezudentps-0ab72.pdf (дата звернення: 05.09.2026).

4. Бадрак В., Гончаров С., Міхненко А. (2014). Особливості реформування збройних сил та оборонно-про-мислових комплексів країн Центральної та східної Європи Особливості реформування збройних сил та оборонно-промислових комплексів країн Центральної та східної Європи: аналітичне дослідження / за заг. ред. В. Бадрака. Київ : ЦІАКР, 192 с.

5. Бондаренко С., Поліщук А., Мосін М. – Передумови корпоратизації та тенденції розвитку підприємств оборонно-промислового комплексу України (Social Development and Security, 2020), с. 107–118. DOI: 10.33445/sds.2020.10.6.10

6. Володимир Горбулін: Забезпеченя оборони та безпеки України: проблеми і шляхи їх вивчення. Аргумент. URL: https://argumentua.com/stati/volodimir-gorbul-n-zabezpechenya-oboroni-ta-bezpeki-ukra-ni-problemi-shlyakhi-kh-vivchennya (дата звернення 14.02.2026).

7. Горбулін В, Шеховцов В, Шевцов А. (2015). Входження ОПК України в європейський оборонно-промис-ловий простір : наук.-аналіт. зб. / Нац. ін-т стратег. дослідж. Київ : НІСД, 1, 5–10. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/spa_2015_1_3.

8. Закон України від 16 червня 2011 р. № 3531-VI. Про особливості управління об'єктами державної власності в оборонно-промисловому комплексі. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3531-17#Text (дата звернення: 21.02.2026).

9. Оцабрик, І. І. (2018). Реформування оборонно-промислового комплексу України: ключові проблеми. *Вчені записки Університету «КРОК»*, (49), 32–38. https://doi.org/10.31732/2663-2209-2018-49-32-38

10. Письменний О., Кречко С., Бестюк А. Розвиток ОПК України в умовах війни та повоєнного відновлення Social Development and Security. 2024.Вип. 14. № 2. С. 74-81. DOI: https://doi.org/10.33445/sds.2024.14.2.8

11. Постанова Кабінету Міністрів України від 29 грудня 2010 р. № 1221. Про утворення Державного концерну «Укроборонпром». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1221-2010-%D0%BF#Text (дата звернення: 21.02.2026).

12. Парламентські слухання «Обороноздатність України у XXI столітті: виклики загрози та шляхи їх подолання» 2014. URL: https://static.rada.gov.ua/zakon/skl7/5session/par_sl/sl2307214.htm

13. Соляр, І. Я., Звонко, І. М. (2025). Спроби реформування оборонно-промислового комплексу України в 2000 – 2014 роках в суспільно-політичному дискурсі. *Вісник гуманітарних наук*, (14). с. 1–18.

14. Стратегічний аналіз корупційних ризиків. Національне агенство з питань запобігання корупції. URL: https://nazk.gov.ua/wpcontent/uploads/2021/11/NAZK-1.pdf. (дата звернення 13.02.2026).

15. У Кабміні оцінили втрати оборонки в 2014 році. URL: https://ua.korrespondent.net/ukraine/4067309-u-kabmini-otsinyly-vtraty-oboronky-v-2014-rotsi

16. At long last, Ukraine puts formal end to military cooperation with Russia. UNIAN. 2015. 21 травня. URL: https://www.unian.info/politics/1081894-at-long-last-ukraine-puts-formal-end-to-military-cooperation-with-russia.html (дата звернення: 21.02.2026).

Zvonko I.M. DEFENSE-INDUSTRIAL COMPLEX OF UKRAINE IN SOCIO-POLITICAL DISCOURSE AT THE BEGINNING OF THE RUSSIAN-UKRAINIAN WAR (2014)

The article examines the transformation of Ukraine's defense-industrial complex (DIC) during the initial stage of the Russo-Ukrainian War in 2014. The aim of the article is to analyze shifts in the socio-political discourse of 2014 and to demonstrate how the transformations within the defense-industrial complex reflect these changes.

It has been established that, prior to 2014, changes in the defense sector were largely declarative in nature, amounting to administrative reorganizations without the modernization of the production base or the implementation of modern management practices.

The study is based on the principles of historicism, objectivity, systematicity, and comprehensiveness. To address the objectives set, the following scientific research methods were employed: analysis, synthesis, and the problem-chronological, logical, and historical-situational approaches.

It has been determined that the war acted as a catalyst for forced changes within the defense-industrial complex, revealing the sector's critical lack of preparedness to supply the Armed Forces with modern weaponry and military hardware. It was established that, in early 2014, Ukraine's defense industry was in a state of deep stagnation and uncertainty. Production capacities at defense enterprises remained only partially utilized. At the same time, the industry's management model was characterized by a lack of transparency and limited integration into international arms markets.

The evolution of socio-political narratives regarding the role of the defense industry–shifting from an economic resource to a symbol of state resilience–is traced. The study highlights the attitudes of representatives from public institutions toward measures aimed at facilitating rapid changes within the defense-industrial complex to enhance the state's defense capabilities, meet the needs of the Armed Forces of Ukraine amidst Russia's armed aggression, and adapt the sector to new geopolitical challenges.

Keywords: *military-industrial complex, defense-industrial complex, Armed Forces of Ukraine, economy, Russo-Ukrainian War, Armed Forces of Ukraine.*

Дата першого надходження статті до видання: 07.09.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 14.10.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 19.11.2026